

Syczewski, Tadeusz

Sakrament chrztu świętego

Studia Teologiczne 15, 155-176

1997

Artykuł został zdigitalizowany i opracowany do udostępnienia w internecie przez **Muzeum Historii Polski** w ramach prac podejmowanych na rzecz zapewnienia otwartego, powszechnego i trwałego dostępu do polskiego dorobku naukowego i kulturalnego. Artykuł jest umieszczony w kolekcji cyfrowej bazhum.muzhp.pl, gromadzącej zawartość polskich czasopism humanistycznych i społecznych.

Tekst jest udostępniony do wykorzystania w ramach dozwolonego użytku.

KS. TADEUSZ SYCZEWSKI

SAKRAMENT CHRZTU ŚWIĘTEGO

Treść: Wstęp; I. Struktura chrztu świętego; II. Teologiczne treści sakramentu chrztu; III. Teologiczny sens znaków w obrzędzie chrztu dzieci i wtajemniczenia chrześcijańskiego dorosłych; IV. Posługi i obowiązki związane z sakramentem chrztu; Zakończenie.

WSTĘP

Żaden człowiek nie rodzi się chrześcijaninem, lecz staje się nim w określonym czasie i warunkach życia poprzez wszczęcie się w Chrystusa Pana na drodze ujętej przez Ewangelię jako „ponowne narodzenie z wody i z Ducha Świętego”¹.

Obrzęd owego „powtórnego narodzenia” nazywa się chrztem - zanurzeniem - obmyciem². To „zanurzenie w wodzie - jak podkreśla Katechizm Kościoła Katolickiego - jest symbolem pogrzebienia katechumena w śmierci Chrystusa, z której powstaje przez zmartwychwstanie z Nim jako „nowe stworzenie”³.

Ten obrzęd, historycznie rzecz ujmując, pojawia się już w pierwszym dniu wystąpienia Kościoła: „Ci więc, którzy przyjęli jego naukę, zostali ochrzczeni i przyłączyło się owego dnia około trzech tysięcy dusz”⁴. Jeśli chodzi o czas rozwoju obrzędowego chrzcielnej liturgii, to przypada ona na III-IV wiek. Już od samego początku sakrament chrztu jawi się jako ukoronowanie pewnej „drogi”, a jednocześnie punkt wyjścia ku nowemu etapowi życia. Sakramentalny fakt chrztu otwiera nową perspektywę, rozpoczyna nowe życie w społeczności Kościoła, w Rodzinie jako „Domowym Kościele”. Dy-

¹ Por. J 3, 3.5; Por. G. Biffi, *Tre riflessioni sulla realtà atesimale*, Leumann 1996, s. 8-14.

² Por. Mr 28,19.

³ *Katechizm Kościoła Katolickiego*, Poznań 1994, nr 1214.

⁴ Dz 2,41.

namika chrztu dopiero teraz może się w pełni ujawnić i przynosić konkretne owoce. W *Dziejach Apostolskich* wspomina się, że po informacji o chrzcie przyłączyło się około trzech tysięcy dusz.

I. STRUKTURA OBRZĘDÓW CHRZCIELNYCH

Obrzędy chrztu dzieci mieszczą się w klasycznej strukturze obrzędowej, właściwej liturgii czasów. Posiadają następujące części: Obrzęd przyjęcia dzieci; Celebracja Słowa Bożego; Celebracja Chrztu; Zakończenie obrzędu.

Pierwszy w dziejach Kościoła fakt udzielania chrztu miał miejsce w dniu Pięćdziesiątnicy Paschalnej, po Zesłaniu Ducha Świętego na apostołów zebranych w Wieczerniku i po katechezie św. Piotra⁵. W dalszym czasie chrzczono w dowolnym dniu i porze, zależnie od sytuacji. Jeśli chodzi o wiązanie chrztu z Paschą, to pierwsze wzmianki znajdujemy na przełomie II i III wieku u Tertuliana. Obecne obrzędy chrztu dzieci nie tylko, że nawiązują do paschalnego misterium Chrystusa, ale też zalecają ten zwyczaj Kościoła wiązania chrztu z Wielkanocą, z niedzielą jako „cotygodniową Paschą”. Należy się zatem zatroszczyć o to, aby w każdą Wigilię Paschalną przynajmniej po parafiach sprawowano kilka lub chociaż jeden chrzest. Bardzo zaleca się, aby tego sakramentu z zasady udzielano w niedzielę (np. raz w miesiącu). Należy wcześniej ustalić w którą⁶.

Wspólnotowe, „kościelne” spojrzenie na ten sakrament każe nam postawić na pierwszym miejscu zbiorową celebrację tego sakramentu.

1. Obrzęd przyjęcia dzieci (procesja ze śpiewem, przywitanie, pytania wstępne, pytania pod adresem rodziców chrzestnych)

Ta część obrzędów, to jakby udratyzowany moment spotkania człowieka z Kościołem, co nawiązuje do starej tradycji pierwszego oficjalnego spotkania dorosłego kandydata do chrztu z Kościołem, który włączał go w szeregi katechumenów. Tutaj Kościół wyraża radość z jaką rodzice i inni przyjęli nowonarodzone dziecko. Odniesienie do ostatecznego źródła wszelkiego życia, do Boga, który dał to dziecko⁷.

Zapytuje o wybrane imię dla dziecka i przypomina obowiązki rodziców i chrzestnych w zakresie wychowania chrześcijańskiego. Obrzęd kończy znaczenie dziecka znakiem krzyża na czole. Ryt ten jest zwięzły, ale wymowny. Kościół traktuje dziecko z wielkim szacunkiem. Wychodzi po nie w uroczystym pochodzie - procesja, która jest formą wyrażającą cześć dla Boga, który

⁵ Por. Dz 2,1-41.

⁶ Por. Mokrzycki, *Droga*, dz. cyt., s. 200.

⁷ Tamże s. 201.

jest Źródłem Życia, Boga Przymierza, Boga szukającego człowieka⁸.

Dziecko jest dla Kościoła osobą, dlatego pyta o imię, chce zwrócić się po imieniu. Imię jest związane z osobą. W czasie obrzędu pyta o imię kilka razy. Oznacza dynamiczny kierunek do kogoś. Imię w liturgii jest znakiem miłości. Kieruje również ku postaciom niewidzialnym, rozszerzając w ten sposób krąg osób o wspólnotę ze świętymi. Kto naprawdę kocha osobę, z radością posługuje się jej imieniem⁹. „*Drogi dzieci, wspólnota chrześcijańska przyjmuje was z wielką radością (...)*”¹⁰.

Wszystkie elementy, które występują w obrzędzie chrztu św. należy rozumieć w całościowej wymowie historiozbowczej, chrystologicznej, eklezjalnej.

2. Liturgia Słowa Bożego (modlitwa powszechna, homilia. Modlitwa z egzorcyzmem i włożenie ręki)

Po obrzędach wstępnych celebrans zaprasza do udziału w liturgii Słowa Bożego i do modlitwy. Obrzęd chrztu dzieci podaje bogato zastawiony stół Słowa Bożego, odpowiednich psalmów, śpiewów przed Ewangelią. Liturgia słowa jest czymś nowym w Ordo baptisimi. Chrzest udzielany jest w wierze Kościoła. Nie może być sakramentem bez ewangelizacji. Słowo Boże pogłębia wiarę, wzmacnia ją¹¹. Czytań może być dwa lub jedno (w niedziele trzy).

Celebrans winien wygłosić krótką homilię do uczestników liturgii. Przed kaznodzieją stoją następujące zadania:

- a) wyjaśnić przeczytane teksty biblijne, by stały się jaśniejsze,
- b) w oparciu o Słowo Boże winien wprowadzić uczestników liturgii w głębsze rozumienie misterium, dokonujące się podczas tego obrzędu¹²,
- c) winien przypomnieć obowiązki - wynikające z faktu chrztu, dla rodziców, chrzestnych,
- d) nacisk należy położyć także na teologiczny sens znaków i symboli chrzcielnych.

Modlitwa z egzorcyzmem jest pozostałością dawnych licznych egzorcyzmów. W starej tradycji Kościoła egzorcyzm wiązał się z namaszczeniem olejem katechumenów. Ordo rzymskie wprawdzie dopuszcza namaszczenie przedchrzcielne, ale biorąc pod uwagę różne typy kultury oraz miejscowe trudności dozwala z ważnych racji opuścić obrzęd namaszczenia Katechumenów¹³ i zastąpić go krótką formułą zastępczą: „*Niech was broni moc*

⁸ Por. B. Nadolski, *Liturgika III. Sakramenty, Sakramentalia, Błogosławieństwa*, Poznań 1992, s. 41.

⁹ Por. Tamże, s. 41.

¹⁰ *Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji Polskich*, wyd. 2, Katowice 1987, nr 41.

¹¹ Nadolski, *Liturgika*, dz. cyt., s. 41.

¹² Por. Mokrzycki, *Droga*, dz. cyt., s. 206.

¹³ Por. *Obrzędy chrztu dzieci*, dz. cyt., nr 50.

*Chrystusa Zbawiciela, który żyje i króluje na wieki wieków*¹⁴. Po tym egzorcyzmie ma miejsce wymowny gest biblijny nałożenia ręki na głowę każdego z kandydatów do chrztu. W goście tym ukryta jest myśl, że Kościół przyjmuje dziecko pod swoją opiekę oraz błaga o tę moc ochraniającą od zła. Kościół posiada moc Ducha Świętego. Stąd wyprasza dla swych dzieci i całego świata tę Moc Bożą. Epikletyczny gest nałożenia ręki uzewnętrznia obrzędowo wołanie o Bożą Moc, o Ducha Świętego dla tych, którzy mają być ochrzczeni.

3. Liturgia sakramentu

a) obrzędy poprzedzające

Liturgię tę poprzedza przejście do chrzcielnicy przy odpowiednim śpiewie, a rozpoczyna pobłogosławienie wody chrzcielnej lub modlitwa dziękczynna nad wodą (3 formuły), następnie wyrzeczenie się zła, wyznanie wiary, chrzest i dziękczynna aklamacja „Chwała Ojcu...”.

Pobłogosławienie wody lub modlitwa dziękczynna nad wodą ma 3 formuły. Pierwsza w formie modlitewnej anamnezy przypomina wielkie wody biblijne, przez które Bóg dokonywał rzeczy niezwykłych w dziejach zbawienia świata i wybranego ludu. Modlitwa o zstąpienie mocy Ducha Świętego na tę wodę oraz gest dotknięcia jej ręką celebransa stanowi właściwy obrzęd błogosławieństwa. Druga formuła pobłogosławienia wody chrzcielnej podkreśla zbawczą działalność trzech Osób Trójcy Przenajświętszej wiążąc tę anamnezę ze znakiem wody. Trzecia formuła także nawiązuje do działania Trzech Osób Boskich, zwrócona jest do Ojca. Występują w niej także teologiczne wątki „nowe życie”, „jedność Ludu Bożego”, „Duch miłości i wolności” oraz inisyjnego posłannictwa ochrzczonych¹⁵.

Wyrzeczenie się zła. Odnowienie to ma być powrotem do prawdy własnego chrztu, ponownym zwrotem, „nawróceniem” do pierwszej miłości i świeżości życia chrześcijańskiego, odwrócenia się od zła. Trzy pytania celebransa kreślą przed uczestnikami prawdę o grzechu, który jest niewolą, oponowuje człowieka stopniowo od wewnątrz. To wprowadzenie skierowane do rodziców i chrzestnych, zawiera wzmiankę o całym procesie „nawrócenia - wiary”¹⁶.

Wyznanie wiary. W tych pytaniach zawiera się cały Skład Apostolski. Odpowiedź rodziców i chrzestnych jest niby echem pierwszych soborów powszechnych: „Wierzemy”. W wyznawaniu tym też widać wspólnotowość, rodzice nie są osamotnieni: „*Taka jest wiara Kościoła, której wyznawanie jest naszą chlubą, w Chrystusie Jezusie Panu naszym. Wszyscy: Amen*”¹⁷.

¹⁴ Tamże, s. 51.

¹⁵ Por. Mokrzycki, *Droga*, dz. cyt., s. 211-212.

¹⁶ Por. Tamże, s. 212.

¹⁷ Por. *Obrzędy chrztu dzieci*, dz. cyt., s. 59.

Chrzest. Dokonuje się go przez trzykrotne polanie głowy dziecka wodą, może też odbyć się przez zanurzenie i wymówienie trynitarnej formuły. Jest rzeczą charakterystyczną, że w formule chrzcielnej winno być wspomniane imię ochrzczonego. Jest to moment, kiedy wybrany zostaje wpisany do „Księgi życia”. Osobowy Bóg nie działa anonimowo. Czyniąc człowieka przez wody chrztu swoim najmilszym synem w Jezusie, zwraca się do niego po imieniu. Imię chrzcielne ma w Kościele szczególne znaczenie. Od tej chwili dzień imienin winien być wspomnieniem chrztu. Sakrament ten stanowi wejście w Mistyczne Ciało Chrystusa, w Kościół. Człowiek jest ochrzczone w Duchu Świętym, aby tworzyć jedno ciało. Łaska uświęcająca jest łaską bractwa¹⁸.

b) Obrzędy wyjaśniające

Namaszczenie Krzyżem świętym. „Krzyżmo zbawienia” przypomina, że neofita złączony został z Chrystusem pełniącym na ziemi potrójną funkcję mesjańską: Proroka, Kapłana i Króla, jak również włączony został w mesjańską wspólnotę Kościoła, której Głową jest Chrystus Pan.

Włożenie białej szaty - jest to znak nowego życia, włączenie w misterium życia.

Wręczenie zapalanej świecy - nowo ochrzczeni stali się światłością w Chrystusie, oświeconymi przez Zbawiciela. Ich zaś dalsze życie winno być egzystencją dzieci światłości (Ef 5,8), wychodzeniem na spotkanie Pana¹⁹.

Ryt effetha. W obrzędzie polskim chrztu dzieci opuszczono ten starożytny obrzęd. Rzymskie Ordo umieszczając ten obrzęd pozostawił decyzję podjęcia go lub nie - Konferencjom Episkopatów Krajowych. Obrzęd ten nawiązuje do działania Chrystusa - Mesjasza. Dotknięcie uszu i ust ochrzczonego jako znak otwarcia na słuchanie słowa Bożego²⁰.

Zakończenie obrzędu. Od chrzcielnicy procesja przechodzi do ołtarza - miejsca sprawowania Eucharystii, która jest szczytem sakramentów wtajemniczenia chrześcijańskiego. Procesja podkreśla jedność sakramentów. Odmawiane „Ojcze nasz” zapowiada przyszły udział dziecka w liturgii mszalnej, przez którą ciągle na nowo potwierdzać ono będzie już jako człowiek dorosły swoje włączenie w misterium paschalne Chrystusa. To Duch Święty uczy wołać do Boga.

Ostatnim elementem ściśle obrzędowym jest uroczyste, rozbudowane pięknie błogosławieństwo. To błogosławieństwo skierowane jest do rodziców, najbliższych, wszystkich uczestników liturgii. Formuła błogosławieństwa zawiera przede wszystkim akcenty radości i dziękczynienia, podkreśla świadectwo życia chrześcijańskiego oraz całej wspólnoty kościelnej, jedności, pokoju, nadziei życia wiecznego. Sugeruje się, aby uczestnicy liturgii odśpiewali odpowiednie pieśni wyrażając radość paschalną, dziękczynienie

¹⁸ Por. Nadolski, dz. cyt., s. 43.

¹⁹ Por. Tamże, s. 44.

²⁰ Por. Tamże, s. 44.

np. „Wielbi dusza moja Pana”. Jeśli istnieje gdzieś taki zwyczaj, aby dziecko zanieść przed ołtarz NMP, wypada go podtrzymać. Gest ten w świetle pogłębianej nauki Kościoła o miejscu i roli Maryi w ekonomii zbawienia²¹ wydaje się bardzo uzasadniony i teologicznie bardzo głęboki. Gest ten wskazuje również na Kościół jako Rodzinę Bożą, w której Maryja pełni rolę Matki, kochającej i zatroskanej, prowadzącej przede wszystkim do głębszego poznania Jezusa Chrystusa.

II. TEOLOGICZNE TREŚCI SAKRAMENTU CHRZTU

Bardzo ważnym i godnym podkreślenia skutkiem chrztu jest wejście w życie Kościoła jako wspólnoty²². W *Dziejach Apostolskich*²³ mówi się o przejawach życia ochrzczonych w tej nowej wspólnotce: „*Trwali oni w nauce apostołów i we wspólnotce, w łamaniu chleba i w modlitwie*”²⁴. Zatem słowo - wspólnota - modlitwa - Eucharystia, to wewnętrzna dynamika życia ochrzczonych. Życie we wspólnotce w duchu miłości, dobra, życzliwości podkreśla dalej św. Łukasz, gdy mówi: „*Sprzedawali majątki i dobra i rozdzielali je każdemu według potrzeby. Codziennie trwali jednomyślnie w świątyni, a łamiąc chleb po domach przyjmowali posiłek z radością i prostotą serca*”²⁵. W chrzcielnym nawróceniu i wierze chrześcijanie zdolni są miłować się wzajemnie, służyć sobie. Życzliwość otoczenia, jak również liczebny wzrost Kościoła, to jakby wykładniki ewangelicznego promieniowania pierwotnego Kościoła w Jerozolimie²⁶.

Chrzest jest aktem wcielającym we wspólnotę wierzących, dlatego też właściwym miejscem dla tego obrzędu jest kościół parafialny. Ponieważ chodzi o włączenie ochrzczonego w określoną wspólnotę parafialną, stąd wypada, aby i inni członkowie danej wspólnoty brali udział w tym obrzędzie. Z tej racji iż w czasie udzielania tego sakramentu ma być zaakcentowany jego charakter wspólnotowy, nowe przepisy liturgiczne zalecają celebrację chrztu dla większej liczby dzieci jednocześnie.

Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji Polskich z 1969 roku (polskie wydanie 1972; drugie poprawione 1987) przypominają we wprowadzeniu ogólnym, iż przez ten sakrament wszczępieni w Chrystusa stają się Ludem Bożym, uzyskują odpuszczenie grzechów, zostają wyniesieni do stanu przybranych synów²⁷. Tę prawdę, że chrzest włącza w Kościół

²¹ Por. KL 103; KK 52-69.

²² S. Czerwik, *Wtajemniczenie chrześcijańskie*, w: *Sakramenty Wtajemniczenia chrześcijańskiego*, Warszawa 1981, s. 30.

²³ Dz 2,42.

²⁴ Dz 2,42.

²⁵ Dz 2,45-46.

²⁶ B. Mokrzycki, *Droga chrześcijańskiego wtajemniczenia*, Warszawa 1988, s. 42.

²⁷ *Obrzędy chrztu dzieci dostosowane do zwyczajów diecezji Polskich*, wyd. 2, Katowice 1987; Por. KK 31.

bardzo mocno podkreśla także Katechizm Kościoła Katolickiego²⁸. Ochrzczeni stają się „żywymi kamieniami”, „budowani jako duchowa świątynia, by stanowić święte kapłaństwo”²⁹. Ochrzczeni przez przyjęcie tego sakramentu uczestniczą w kapłaństwie Chrystusa, w Jego misji prorockiej i królewskiej. Chrzest daje także udział w kapłaństwie wspólnym wiernych. Przyjąć chrzest, to w pewnym sensie stać się kapłanem. Błędna byłaby również taka interpretacja kapłaństwa wspólnego, która redukowałaby całą aktywność wiernych tylko do osobistych i indywidualnych kontaktów z Panem Bogiem. Społeczny zaś charakter całej ekonomii zbawienia przedstawiony jest w Piśmie św.: „Wy zaś jesteście wybranym plemieniem, królewskim kapłaństwem, świętym narodem, ludem na własność przeznaczonym, abyście ogłaszali dobroć Tego, który was wezwał z ciemności do przedziwnego swojego światła” (1 P 2,9). Tekst ten wiąże bardzo mocno kapłaństwo wspólne z obowiązkiem ewangelizacji. Do zadań ochrzczonych należy głoszenie światu zbawczych czynów Bożych³⁰. Do liturgicznych aktywności ochrzczonych należy również szafarstwo dwu sakramentów: małżeństwa i w niektórych wypadkach także chrztu.

Udział świeckich w nauczycielskim posłannictwie Chrystusa idzie w parze z zadaniami właściwymi istocie kapłaństwa wspólnego. Źródłem zaś misji profetycznej jest Eucharystia, będąca szczytową formą przepowiadania słowa Bożego. Św. Paweł wprost mówi: „Ilekoć bowiem spożywacie ten chleb, albo pijecie kielich, śmierć Pańską głosicie, aż przyjdzie” (1 Kor 11,26). Udział we Mszy św. jest dla wiernych swego rodzaju rozkazem misyjnym przekazywania w słowie i w czynie tajemnicy Paschalnej Chrystusa. To na ochrzczonych spoczywa obowiązek przekładu tej tajemnicy na codzienne życie. Ochrzczeni są odpowiedzialni za całą działalność Kościoła. Mogą oni wywierać bardzo pozytywny wpływ na kierunek ewangelizacji. Specyficzne doświadczenia świeckich i ich wysokie kwalifikacje mogą stanowić cenny wkład w kościelną misję uświęcania; „Albowiem Pan również za pośrednictwem wiernych świeckich pragnie rozszerzać królestwo swoje, mianowicie królestwo prawdy i życia, królestwo świętości i łaski, królestwo sprawiedliwości, miłości i pokoju”³¹.

Katechizm Kościoła Katolickiego przypomina, że ochrzczony stając się członkiem Kościoła „nie należy już do samego siebie” (1 Kor 6,19)³², ale do tego, który za nas umarł i zmartwychwstał (por. 2 Kor 5,15)³³. Od momentu przyjęcia tego sakramentu ochrzczony ma za zadanie, aby służyć innym we wspólnocie Kościoła. Z chrztu wynikają odpowiedzialność i obowiązki. Ochrzczony ma także prawa w Kościele. Przede wszystkim ma prawo do

²⁸ Katechizm Kościoła Katolickiego nr 1269.

²⁹ 1 P 2,5.

³⁰ Por. A. Skowronek, *Z teologii chrztu*, w: *Sakrament chrztu*, Katowice 1973, s. 35-36.

³¹ KK 36.

³² Katechizm Kościoła nr 1269.

³³ *Obrzędy chrztu dzieci*, 6.

przyjmowania sakramentów, do karmienia się Słowem Bożym, do korzystania z innych pomocy duchowych mieszczących się w skarbcu Kościoła³⁴.

Przez przyjęcie sakramentu chrztu wszyscy członkowie Kościoła są zobowiązani do wyznawania przed ludźmi wiary, którą otrzymali od Pana Boga przez pośrednictwo Kościoła³⁵, jak również i uczestniczenie w apostołskiej i misyjnej działalności Ludu Bożego³⁶. Chrzest stanowi także podstawę wspólnoty między wszystkimi chrześcijanami, również z tymi, którzy nie są jeszcze w pełnej Komunii z Kościołem Katolickim³⁷.

Ochrzczony, wszczepiony w Jezusa Chrystusa przez chrzest upodabnia się do Niego³⁸. Pieczęć chrzcielna uzdalnia i włącza wszystkich chrześcijan do służenia Bogu przez udział w świętej liturgii Kościoła i wypełniania ich kapłaństwa na mocy chrztu przez świadectwo życia i miłości chrześcijańskiej³⁹. „Pieczęć Pana” jest znamieniem, którym nazaczył nas Duch Święty „na dzień odkupienia” (por. Ef 4,30)⁴⁰. Ochrzczony, który to znamię zachowa do końca, tzn. że pozostanie wierny obietnicom wynikającym z chrztu⁴¹.

Zbawienie, które staje się udziałem ochrzczonego, jest darem, łaską Ducha Boga Ojca i Syna. Rozwój dziecięstwa Bożego jest także darem Ducha Świętego, tego samego, który objawił Jezusa jako Syna Bożego (por. Mk 1, 10-11), użył swojej mocy i jedności uczniom Zbawiciela. Ten sam Duch żywi i umacnia wiarę ochrzczonego aż do ostatecznej Paschy (por. 2 Kor 1,21-22; Ef 1, 13-14)⁴². Działalność Ducha Świętego oznacza dwie rzeczy. Wskazuje najpierw na to, że uwielbiony Jezus Chrystus pozostaje obecny w życiu swego Kościoła. Mieć Ducha Świętego oznacza, że ochrzczony jest w Chrystusie, że został naznaczony Jego znamieniem, że Ducha Świętego otrzymał od Chrystusa uwielbionego (por. Dz 2,33). Jest to z jednej strony oznaka wielkiego wyniesienia. Święty Leon Wielki powie: „*chrześcijanie, poznaj godność swoją!*”, z drugiej zaś strony dar Ducha Świętego nakłada na chrześcijanina poważne obowiązki (por. Hbr 2,4; 6,4; 10,29)⁴³. Przede wszystkim każdy chrześcijanin zobowiązany jest do świadczenia w świecie o wierze i miłości. Można sprostać tej misji jedynie w łączności i jednogodności z innymi. Świadectwo ochrzczonego wziętego z osobna zależne jest od więzi ze świadectwem innych. W ramach swojej wspólnoty każdy ma do spełnienia swą indywidualną funkcję, posiada swój własny charyzmat.

³⁴ Por. KK 37; KPK kan. 208-223; *Katechizm Kościoła Katolickiego* nr 1269.

³⁵ Por. KK 11;; *Katechizm Kościoła Katolickiego* nr 1270.

³⁶ Tamże 17; Por. DM 7,23.

³⁷ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego* nr 1274.

³⁸ Por. *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*, dz. cyt. s. 35; G. Biffi, *Tre riflessioni*, dz. cyt., s. 16-18.

³⁹ Por. KK 10.

⁴⁰ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego* nr 1274.

⁴¹ Tamże.

⁴² Por. Nadolski, dz. cyt., s. 53-54.

⁴³ Por. Skowronek, dz. cyt., s. 41; Biffi, dz. cyt., s. 15.

Odwieczny Boży plan zbawienia człowieka zmierza ku temu, aby poprzez swego Syna uczynić wszystkich dziećmi Bożymi. Dokonuje się to w sakramencie chrztu świętego. Dzięki wspólnocie z Chrystusem posiadamy prawdziwe synostwo Boże. W Chrystusie, naszym Bracie jesteśmy dziećmi Ojca niebieskiego. W ten sposób zostaje nasze synostwo Boże uwolnione i zabezpieczone przed niebezpieczeństwem wszelkich indywidualistycznych wypaczeń. To właśnie sakrament chrztu świętego zapoczątkowuje rozwój dialogu z Bogiem i z braćmi⁴⁴.

Najbardziej charakterystyczną cechą Bożego synostwa, w którego uczestnictwo wprowadza nas chrzest, jest wolność dzieci Bożych (por. Rz 8,21). Szczególną postacią tej wolności jest miłość chrześcijańska dana nam w Duchu Świętym, którą Apostoł Narodów opiewa w swym hymnie o miłości. Owocem tej wolności w miłości jest wolność słowa skierowanego do Boga w modlitwie jak i przez wyznawanie Boga wobec świata⁴⁵.

III. TEOLOGICZNY SENS ZNAKÓW W OBRZĘDZIE CHRZTU DZIECI I WTAJEMNICZENIA CHRZEŚCIJAŃSKIEGO DOROSŁYCH

Konstytucja o Liturgii mówi, że „*slusznie przeto uważa się liturgię za wykonywanie kapłańskiego urzędu Jezusa Chrystusa; w niej przez znaki widzialne wyraża się i w sposób właściwy poszczególnym znakom urzeczywistnienia uświęcenie człowieka, a mistyczne Ciało Jezusa Chrystusa, mianowicie Głowa i Jego członki, wykonują całkowity kult publiczny*”⁴⁶. Chodzi tu o takie rzeczy i czynności, jakich można doświadczyć zmysłami, czyli zobaczyć, dotknąć, smakować. Znaki liturgiczne zaliczają się do znaków mieszanych, ponieważ zawierają w sobie pewien element znaku naturalnego i są jednocześnie umowne, ponieważ pochodzą od Chrystusa lub Kościoła. Ta umowność opiera się na analogii między światem rzeczy materialnych i czynności ludzkich, z drugiej strony między światem nadprzyrodzonym i działaniem samego Boga. Dlatego też np. kąpiel, znak naturalny obmycia brudu symbolizuje obmycie z grzechu i nowe narodzenia „z wody i z Ducha Świętego”. Widać tu to przejście od znaczenia czysto naturalnego do znaczenia religijnego, nadprzyrodzonego⁴⁷.

C. Vagaggini⁴⁷ podkreśla, że wiara pozwala przeniknąć zasłonę znaków. Rozumienie ich ułatwia uczestnikom liturgii świadomy, czynny i owocny udział w liturgii⁴⁹. Nie wszystkie znaki czy symbole posiadają tę samą

⁴⁴ Tamże, s. 52.

⁴⁵ Tamże, s. 53.

⁴⁶ KL 7.

⁴⁷ Tamże 33.

⁴⁸ Por. C. Vagaggini, *Initiation theologique a la liturgie*, T. I, Bruges 1959, s. 62.

⁴⁹ Por. Mokrzycki, *Między pierwszym a drugim przyjściem Pana*, w: *Sakramenty Kościoła posoborowego*, red. H. Bogacki, Kraków 1971, s. 347-351.

wartość w płaszczyźnie oznaczania. Nie wszystkie też są specyficznie chrzcielne. Jednak wszystkie znaki i symbole mogą nam przybliżyć treść zbawczego dialogu, jak również wyjaśnić przebieg akcji liturgicznej, związanej z obrzędem chrztu świętego⁵⁰.

Gdybyśmy porównali obrzęd obecny chrztu św. z tym przedsoborowym, to zauważymy, że zrezygnowano w nim z pewnych znaków, które mają wprawdzie za sobą długą tradycję, ale utraciły swą wymowę i komunikatywność. W obecnym obrzędzie nie ma dmuchania w twarz dziecka, podawania poświęconej soli, dotykania uszu, nosa palcem zwilżonym śliną, namaszczenia olejem katechumena dokonywanych w pierwszych wiekach, ale w wyniku pewnych zmian zredukowane do minimum, pozostawiono do uznania Konferencji Biskupich⁵¹. Ta selekcja znaków wprowadzających w pełniejsze rozumienie liturgii, jest wynikiem realizacji postanowień Soboru Watykańskiego II⁵². Do tych znaków dowartościowanych, pogłębionych, mających swe oparcie w tradycji Kościoła należą następujące: znak krzyża, poświęcenie wody chrzcielnej, namaszczenie krzyżem po chrzcie, włożenie białej szaty, wręczenie zapalonej świecy.

a) znak krzyża

Katechizm Kościoła Katolickiego podkreśla, że „znak krzyża na początku celebracji wyciska pieczęć Chrystusa na tym, który ma do Niego należeć i oznacza łaskę odkupienia, jaką Chrystus nabył dla nas przez swój Krzyż”⁵³.

Gest ten pochodzi najprawdopodobniej z terenu Afryki ma podłoże wojskowe (pieczętowanie i tatuowanie czoła żołnierzy znakiem przynależności do wodaz⁵⁴. Św. Augustyn porównuje znak krzyża czyniony na początku celebracji chrztu na czole katechumena do starotestamentalnego obrzezania, które było znakiem przynależności do narodu wybranego. Ten znak zapowiadał pełną przynależność do Kościoła. Naznaczenie znaku krzyża oznacza również poczęcie katechumena do Kościoła. Naznaczenie znaku krzyża oznacza również poczęcie katechumena w łonie Kościoła, w dalszej kolejności zapowiada nowe narodzenia. Naznaczenie czoła znakiem krzyża ma konsekwencje religijno-społeczne, jest wyrazem przynależności do Chrystusa i do wspólnoty Kościoła. Jednak ochrzczony winien nosić zmianę przynależności do Chrystusa nie tylko na czole, ale przede wszystkim w sercu. Stąd też ta przynależność do Chrystusa ma być widoczna w zmianie postępowania. Prawdę tę podkreśla sam obrzęd chrztu: „Drogi dzieci, wspólnota chrześcijańska przyjmuje was z wielką radością. W imieniu tej wspólnoty znaczą was

⁵⁰ Por. Mokrzycki, *Droga wtajemniczenia chrześcijańskiego*, dz. cyt., s. 221.

⁵¹ Por. S. Czerwik, *Liturgia chrztu dzieci*, w: *Sakramenty*, dz. cyt., s. 60.

⁵² Por. KL 21; 34.

⁵³ *Katechizm Kościoła Katolickiego* nr 1235.

⁵⁴ Por. Czerwik, *Liturgia chrztu dzieci*, dz. cyt., s. 60.

znakiem krzyża. Po mnie wy, rodzice i chrzestni, naznaczycie wasze dzieci znakiem Jezusa Chrystusa, naszego Zbawiciela”⁵⁵.

Wszelkie „żegnanie się znakiem krzyża” traktować należy jako swego rodzaju anamnezę chrztu, jako „wspomnienie uobecniające” pierwszy zwrot ku Chrystusowi, przyjęcie Jego „znamienia” jako pieczęci przynależności do Niego i grona Jego uczniów. Wspólny znak krzyża na początku Mszy św. ma stanowić świadome nawiązanie do chrztu, który włączając nas w kapłańską wspólnotę Kościoła i jednocząc z Chrystusem, otworzył nam drogę do prawdziwego kultu⁵⁶.

b) Poświęcenie wody chrzcielnej

Obrzędy chrztu dzieci posiadają 3 formuły poświęcenia wody albo Modlitwa dziękczynna nad wodą⁵⁷. W okresie wielkanocnym w obrzędzie chrztu celebrans będzie zanosił do Boga modlitwę uwielbienia, dziękczynienia za dar nowego narodzenia, jakie dokonuje się przez wodę poświęconą ma wielką wartość pouczającą. Ta modlitwa objaśnia znak obmycia, umieszczając go w kontekście wielkich wydarzeń historii zbawienia (stworzenie, potop, przejście Izraelitów przez Morze Czerwone, chrzest Jezusa w Jordanie, śmierć na krzyżu)⁵⁸. Każde żegnanie się prywatnie wodą święconą stanowi wspomnienie - odnowienie chrztu. Zadaniem duszpasterzy jest wyjaśnienie tego znaku. Można to uczynić w katechezie chrzcielnej, jak również w czasie homilii, czy różnego rodzaju innych spotkań.

Skuteczność obmycia wodą nie pochodzi z naturalnego działania samej wody, ale ze Słowa Bożego które jest słowem wiary Kościoła, natchnionym przez Ducha Świętego. To Słowa wiary nadaje wewnętrzną wartość słowom i czynnościom tego, kto udziela chrztu. Katechizm Kościoła Katolickiego przypomina, że w tym obrzędzie poświęcenia wody chrzcielnej „*Kościół prosi Boga, aby przez swojego Syna i mocą Ducha Świętego zstąpił na tę wodę, aby ci, którzy zostaną w niej ochrzczeni «narodzili się z wody i z Ducha Świętego» (J 3,5)*”⁵⁹.

c) Namaszczenie Krzyżmem po chrzcie

Gest ten należy do obrzędów wyjaśniających, czyli mających na celu ukazanie bogactwa zasadniczego obrzędu sakramentalnego, tj. (obmycie w wodzie). Sama formuła poprzedzająca to namaszczenie wskazuje na włączenie do Ludu Bożego i jedność z Chrystusem kapłanem, prorokiem i królem.

⁵⁵ *Obrzędy chrztu dzieci* nr 41.

⁵⁶ Por. Mokrzycki, *Droga*, dz. cyt., s. 230; Por. G. Biffi, dz. cyt., s. 32.

⁵⁷ Por. *Obrzędy chrztu dzieci* nr 54.

⁵⁸ Por. Mokrzycki, *Droga*, dz. cyt., s. 61-62.

⁵⁹ *Katechizm Kościoła Katolickiego* nr 1238.

Ten znak nawiązuje do praktyki Starego Testamentu namaszczenia kapłanów oraz do „namaszczenia” Chrystusa przez Ducha Świętego⁶⁰.

Święty Cyprian w tym obrzędzie widzi symboliczny wyraz naszego udziału w duchowym namaszczeniu Chrystusa. Z kolei św. Ambroży wyjaśniając tę symbolikę mówi o godności ochrzczonych: członków ludu kapłańskiego Nowego Przymierza⁶¹.

Namaszczony przestawał być „osobą prywatną”. Jako szczególnie wybrany, stawał się żywym narzędziem Boga w realizacji Jego planów. Stawał się nosicielem Jego darów czy charyzmatów⁶².

Sobór Watykański II w Konstytucji Dogmatycznej o Kościele⁶³ mówiąc o katolikach świeckich w Kościele głęboko rozprawdza sens owego obdarowania chrzcielnego na odcinku trzech funkcji mesjańskich Chrystusa: Kapłańskiej, Prorockiej, Królewskiej. Ochrzczony jest przedłużeniem Chrystusa Kapłana. Ma prawo i obowiązek czynnego uczestnictwa w liturgii. Szczytem pełnienia tej funkcji kapłańskiej przez wiernych jest współofiarowanie podczas Mszy św. całokształtu życia chrześcijańskiego⁶⁴. Udział w funkcji prorockiej Chrystusa uzdalnia i jednocześnie zobowiązuje ochrzczonych do dawania świadectwa Chrystusowi życiem oraz głoszenie słowem Jego Ewangelii w społeczności, w której żyje⁶⁵: w rodzinie, w miejscu pracy, we wspólnocie parafialnej itp.

Pełniąc zaś funkcję królewską ochrzczeni mogą przyczynić się do tego, aby Bóg, panował także w życiu drugiego człowieka. Chodzi o to, by przepełnić duchem Ewangelii każdą dziedzinę swych umiejętności, pracy, osiągnięć technicznych, cywilizacji społecznej, kultury itp⁶⁶.

Katechizm Kościoła Katolickiego mówi, że „*namaszczenie krzyżem świętym, wonnym olejem poświęconym przez biskupa, oznacza dar Ducha Świętego dla neofity. Stał się on chrześcijaninem, to znaczy namaszczonym Duchem Świętym, wszczepionym w Chrystusa, który jest namaszczony jako kapłan, prorok i król*”⁶⁷.

Zaś Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia dorosłych z 1972 roku (polskie wyd. 1988) zawierają konkretną formę realizacji postulatu soborowego i przywracają trójstopniowy Katechumenat o czterech okresach etapowego wkraczania w pełne życie Kościoła.

a) prekatechumenat - czyli pierwsza ewangelizacja i przyjęcie do formalnego katechumenatu;

b) kilkuletni katechumenat katechetyczno-obrzędowy - obrzęd wybra-

⁶⁰ Por. Czerwik, *Sakramenty*, dz. cyt., s. 63.

⁶¹ Por. Tamże, s. 64.

⁶² Por. Mokrzycki, *Droga*, dz. cyt., s. 63.

⁶³ Por. KK 34-36.

⁶⁴ Por. Tamże, 11; KL 12.

⁶⁵ Por. KK 35; Por. Biffi, dz. cyt., s. 33.

⁶⁶ Por. Mokrzycki, *Droga*, dz. cyt., s. 237-238.

⁶⁷ *Katechizm Kościoła Katolickiego* nr 1241.

nia, czyli wpisanie imienia;

c) krótki czas oczyszczenia i oświecenia (Wielki Post) pełne włączenie do Kościoła poprzez sakramenty inicjacji chrześcijańskiej: chrzest, bierzmowanie, Eucharystia w Noc Wigilii Paschalnej.

d) „czas mistagogii” w okresie paschalnym z jednoczesnym wchodzeniem w pełną łączność z całą wspólnotą Kościoła lokalnego.

Obrzęd ten ma szczególną wymowę w znaku „naznaczenia krzyżem czoła” (w miarę możliwości uszu, oczu, piersi, ramion), co nie tylko wspomina starożytny obrzęd przygarnięcia kandydata przez Kościół pod swą opiekę i macierzyński wpływ, ale nawiązuje do biblijnego „znaczenia na czole literą „*taw*” (Ez 9, 36-11), sygnalizuje więc Katechumena z eschatologiczną społecznością zbawionych. Stąd też z natury Kościoła oraz sakramentu chrztu, wypływa troska całej wspólnoty wierzących o wprowadzenie kandydatów na drogę wtajemniczenia chrześcijańskiego⁶⁸.

d) Biała szata

Katechizm Kościoła Katolickiego przypomina, że „*Biała szata ukazuje, iż ochrzczony „przyoblekł się w Chrystusa” (Ga 3,27) i zmartwychwstał z Chrystusem. (...)*”⁶⁹. W tym obrzędzie nałożenia białej szaty na neofitę winniśmy zauważyć podwójną symbolikę znaczeniową: czynność „*przyodziania*” oraz „*kolor nałożonej szaty*” - biała (symbole czystości, niewinności)”.

W sensie biblijnym szata oznacza błogosławieństwo (obok chleba, wody), zaś nagość i głód symbolizują przekleństwo. Szata dalej znaczy świat uporządkowany przez Stwórcę lub też zapowiada ponowne „odzyskanie chwały” utraconej w raju⁷⁰. Przywdzianie szaty jako symbol chrzcielny skupia się na istotnym wątku „przyobleczenia się w Chrystusa”. W znaku tym wyraża się wyjście ludzi z „nagości” jako symbolu przekleństwa, jak również przyjęcia wszystkiego, co Chrystus Pan niesie nam od Ojca i kim jest dla nas jako Zbawiciel oraz Syn Boży. Przyobleczenie się w Chrystusa, zjednoczenie się z Nim niesie za sobą konieczność zmiany stylu życia. Pewne zobowiązanie do czystości serca, życia wiarą, do świadectwa. Chodzi tu też o przemianę wewnętrzną. Tym samym człowiek staje się nowym stworzeniem, bliskim Boga⁷¹.

Odnowione obrzędy chrztu świętego zatrzymały ten symbol „białej szaty” i podkreślają, że inny kolor w żadnym wypadku nie jest dopuszczalny i by szata chrzcielna była rzeczywiście szatą oddzielną dla każdego nowo-ochrzczonego.

Zenon z Werony w zdjęciu przed wejściem do wody szat codziennych widzi symbol pozbycia się pancerzy grzechów. Przywdziana zaś biała szata

⁶⁸ Por. Mokrzycki, *Nowe narodzenie*, Warszawa 1987, s. 76-77.

⁶⁹ *Katechizm Kościoła Katolickiego* nr 1243.

⁷⁰ Por. Mokrzycki, *Droga*, dz. cyt., s. 239.

⁷¹ Por. Tamże, s. 230-240; por. Biffi, dz. cyt., s. 33.

po obrzędzie chrztu jest znakiem niewinności. Zmiana szat przedstawia tajemnicę paschalnej przemiany, która dokonuje się w tym sakramencie chrztu⁷².

Święty Jan Chryzostom zaś podkreśla, że biała szata symbolizuje dar nowego życia, który został udzielony nowo ochrzczonym przez Chrystusa zmartwychwstałego⁷³.

Biała szata - to znak nowego życia, które podlega ciągłemu rozwojowi i osiągnięciu swą pełni w wieczności. Wyraża także znak godności dziecka Bożego, która ma być przedmiotem szczególnej troski, ponieważ narażona jest na utratę. Myśl tę podkreśla sam obrzęd: „*NN., staliście się nowym stworzeniem i przyoblekliście się w Chrystusa, dlatego otrzymujecie białą szatę. Niech wasi bliscy słowem i przykładem pomagają wam zachować godność dzieci Bożych, nieskalaną aż po życie wieczne*”⁷⁴.

e) Świeca płonąca

Świeca oznacza, że Jezus Chrystus oświecił neofitę i że ochrzczeni są w Chrystusie „światłem świata” (Mt 5,14)⁷⁴. Ten gest wprowadzono do obrzędu chrztu w Rzymie w XII wieku. Zapalenia świec dokonują przedstawiciele poszczególnych rodzin, co symbolicznie podkreśla także ich odpowiedzialność za dar światła udzielony dziecku przez Chrystusa. Celebrans wręczając świecę paschalną mówi: „Przyjmijcie światło Chrystusa”. Słowa te, to nic innego jak echo liturgii wigilii paschalnej. Symbolikę świecy paschalnej podkreśla i objaśnia pieśń Orędzia Paschalnego, w którym jest mowa o trzech nocach: pierwsza - wyjście Izraelitów z Egiptu i przejście przez Morze Czerwone; druga - noc Zmartwychwstania Chrystusa; trzecia - to noc wigilii paschalnej, w którą światło Chrystusa rozprasza mroki grzechu i jednoczy oświeconych w społeczności nowego Ludu Bożego⁷⁶.

Zapalona świeca to symbol trwania w wierze. Troska o podtrzymywanie tego światła na chrzcie spoczywa na rodzicach i chrzestnych: „*Podtrzymywanie tego światła powierza się wam, rodzice i chrzestni, aby wasze dzieci, oświecone przez Chrystusa, postępowały zawsze jak dzieci światłości, a trwając w wierze, mogły wyjść na spotkanie przychodzącego Pana razem z wszystkimi świętymi w niebie*”⁷⁷.

W tej płonącej świecy jest symbol życia oraz poznania Boga, zapowiada Nowe Przymierze, które będzie pełnią tego życia i poznania. To Chrystus Pan jest światłem świata, które objawia się w Jego czynach i przepowiadaniu. Światło oznacza także Bożą mądrość wyrażoną w Prawie i w przykazaniach,

⁷² Por. Czerwik, *Liturgia chrztu dzieci*, dz. cyt., s. 65.

⁷³ Por. tamże, sz. 65-66.

⁷⁴ *Obrzędy chrztu dzieci* nr 64.

⁷⁵ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego* nr 1243.

⁷⁶ Por. Czerwik, *Liturgia chrztu dzieci*, dz. cyt., s. 69.

⁷⁷ *Obrzędy chrztu dzieci* nr 65; por. Biffi, dz. cyt., s. 33.

które niby „pochodnia płonąca” oświeca drogę życia i prowadzi do ostatecznego celu człowieka⁷⁸.

W symbolu światła wyraża się też szczęście człowieka, w ciemnościach zaś widzi symbol jego nieszczęścia. Jak świeca zapalona od paschału płonie tym samym światłem co on, tak też chrześcijanin zespolony z Jezusem Chrystusem światłem, które posiada i nosi w sobie⁷⁹.

Podsumowując rozważania na temat teologicznego sensu chrzcielnej symboliki obrzędowej należy powiedzieć, że jest ona bardzo bogata w swej treści. Głęboka znajomość symboliki związanej z chrztem św. Zapewne angażowałoby lepiej w samą akcję liturgiczną uczestników tego obrzędu. Zresztą sam charakter społeczny tego sakramentu wymaga starannego przygotowania, by w ten sposób sprawowanie jego było żywą katechezą bogatych treści teologicznych.

IV. OBRZĘD WTajemniczenia CHRZEŚCIJAŃSKIEGO DOROSŁYCH

Wprowadzenie teologiczne przypomina, że obrzędy wtajemniczenia chrześcijańskiego przeznaczone są dla ludzi dorosłych, którzy już usłyszeli przepowiadanie tajemnicy Chrystusa i pod działaniem Ducha Świętego, który otwiera ich serca, świadomie i dobrowolnie szukają Boga oraz wstępują na drogę wiary i nawrócenia. Sakramenty wtajemniczenia obejmują: Chrzest, Bierzmowanie i Eucharystię. Przyjęcie tych sakramentów włączone jest w katechumenat⁸⁰. Te trzy sakramenty wtajemniczenia są ze sobą połączone w ten sposób, że doprowadzają do pełnej dojrzałości wyznawców Chrystusa, którzy w Kościele i w całym świecie pełnią posłannictwo właściwe ludowi chrześcijańskiemu⁸¹.

Cały porządek wtajemniczenia dorosłych obejmuje: prekatechumenat, katechumenat, okres oczyszczenia i oświecenia i okres mistagogii⁸².

Prekatechumenat - oznacza ewangelizację ze strony Kościoła w stosunku do ludzi, którzy pragną być ochrzczeni. Ten czas ewangelizacji polega na otwartym i wytrwałym głoszeniu prawdy o Bogu żywym i o Jezusie Chrystusie, posłanym dla zbawienia wszystkich ludzi, aby chrześcijanie pod działaniem Ducha Świętego uwierzyli, dobrowolnie nawrócili się do Pana Boga i całym sercem do Niego przyłączyli⁸³. W tym czasie jest wielkie zadanie katechetów, diakonów i kapłanów a także ludzi świeckich, aby w sposób odpo-

⁷⁸ Por. Mokrzycki, *Droga*, dz. cyt., s. 242.

⁷⁹ Por. Mt 5,15-16; J 8,12; 9,5.

⁸⁰ Por. *Obrzędy chrztu dorosłych*, Katowice 1988 nr 2.

⁸¹ Por. tamże; por. KK 31; por. *Katechizm Kościoła Katolickiego* nr 1232-1233.

⁸² Por. tamże, nr 9-410.

⁸³ Por. *Obrzędy chrztu dorosłych*, dz. cyt., nr 9; por. DM 13.

wiedni wyjaśniali kandydatom Ewangelię oraz pomagali im, aby z czystą intencją sami współpracowali z łaską Bożą i aby coraz łatwiejsze stawały się ich spotkania z rodzinami i grupami chrześcijan⁸⁴. Przyjęcia dokonuje się stosownie do warunków i okoliczności miejscowych. Kandydatom należy ukazać ducha chrześcijan, którego pragną poznać i doświadczyć. Przyjęcie winno odbywać się podczas zgromadzenia lokalnej wspólnoty. Jest to także dobra okazja do przyjacielskich rozmów. Podczas całego okresu prekatechumenatu duszpasterze miejscowi winni wspierać kandydatów do chrztu swoimi modlitwami⁸⁵.

Katechumenat to odpowiednio długi okres, podczas którego katechumeni w atmosferze życzliwości życia chrześcijańskiego, wsparci dobrym przykładem i pomocą całej wspólnoty Kościoła, poręczających i ich rodziców chrzestnych, poznają prawdy Boże, uczą się modlić, wyznawać wiarę, świadczyć o Chrystusie i praktykować miłość bliźniego⁸⁶. Zasadnicze znaczenie ma „obrząd przyjęcia do katechumenatu”. Wówczas to po raz pierwszy kandydaci publicznie ujawniają Kościołowi swoje pragnienie przyjęcia chrztu, a Kościół przyjmuje ich jako ludzi, którzy po odpowiednim przygotowaniu pragną stać się jego członkami⁸⁷. Po ukończeniu tego obrzędu w odpowiednim czasie należy zapisać w specjalnej księdze imiona i nazwiska katechumenów, szafarza i osób poręczających, a także datę i miejsce przyjęcia⁸⁸. Katechumenat to okres duchowej formacji. Kandydaci zdobywają w tym czasie wprawę w przestrzeganiu zasad chrześcijańskiej karność. Tak duchowa formacja dokonuje się na czterech etapach: odpowiednia katechizacja - prowadzona przez kapłanów, diakonów lub katechetów, czy innych odpowiednio przygotowanych osób świeckich, stopniowo ukazują wszystkie zagadnienia wiary i moralności. Następnie katechumeni uczą się życia chrześcijańskiego w przyjaznej atmosferze, wspomagani dobrym przykładem i pomocą poręczających oraz rodziców chrzestnych, a także całej wspólnoty, łatwiej zdobywają umiejętność modlitwy i wyznawania wiary, uczą się we wszystkim zachowywać wymagania Chrystusa, pełnić miłość bliźniego aż do wyrzeczenia się siebie. Na tej drodze wspiera ich Kościół przez odpowiednie obrzędy liturgiczne, które kandydatów stopniowo oczyszczają i umacniają, udzielając im Bożego Błogosławieństwa. Katechumeni winni uczyć się także współdziałania w ewangelizowaniu i czynnym budowaniu Kościoła przez świadectwo życia i wyznawanie wiary⁸⁹.

Długość trwania katechumenatu zależy od wielu rzeczy. Przede wszystkim od łaski Bożej, od programu katechezy, od liczby katechetów, diakonów, kapłanów, od współpracy poszczególnych katechumenów, od pomocy

⁸⁴ Por. tamże, nr 11.

⁸⁵ Por. tamże, nr 12-13.

⁸⁶ Por. tamże, nr 20.

⁸⁷ Por. tamże, nr 14.

⁸⁸ Por. tamże, nr 17.

⁸⁹ Por. tamże, nr 19; por. Nadolski, dz. cyt., s. 46; por. DM 14.

lokalnej wspólnoty itp. To właściwie biskup powinien określić czas trwania katechumenatu i kierować jego przebiegiem⁹⁰.

Okres oczyszczenia i oświecenia - pokrywa się z wielkopostnym przygotowaniem kandydatów do uroczystości paschalnych i do przyjęcia sakramentu. Jest to czas intensywniejszego przygotowania, realizuje się bardziej przez skupienie ducha niż samą katechizację. Jego najważniejszym celem jest oczyszczenie serca i myśli przez badanie sumienia i pokutę oraz oświecenie przez gruntowniejsze poznanie Zbawiciela. W czasie tym dokonują się tzw. skrutynia, przekazanie katechumenom najstarszych dokumentów wiary i modlitwy⁹¹. „Skrutynia”, które odbywają się uroczystie w niedzielę, zmierzają do podwójnego celu. Przede wszystkim mają uświadomić wybranym, że to, co jest w ich sercu złe, niedoskonałe, powinno zostać uzdrowione, a to co jest w nich dobre i święte, winno być umocnione. Skrutynia prowadzi do uwolnienia od grzechu i szatana oraz do umocnienia w Chrystusie, który dla wybranych jest Drogowskazem⁹². Okres ten rozpoczyna drugi stopień wtajemniczenia; obrzęd wybrania, czyli wpisania imienia. Od dnia „wybrania” i dopuszczenia katechumeni noszą miano „wybranych”. Określa się ich też jako competentes „ubiegający się o chrzest”, gdyż wspólnie dążą do przyjęcia sakramentów Chrystusa i daru Ducha Świętego, czyli illuminandi - „dążący do oświecenia”, neofici przez ten sakrament zostają napelnieni światłem wiary⁹³.

Trzeci stopień, to przyjęcie sakramentów wtajemniczenia: chrztu, bierzmowania i Eucharystii⁹⁴ w Wigilię Paschalną. Jednak z ważnych racji dokument dopuszcza inny czas.

Okres mistagogii, czyli pogłębionego wtajemniczenia, trwa przez cały okres Pięćdziesiątnicy Paschalnej. W tym czasie neofici powinni wejść przy pomocy rodziców chrzestnych w bardziej zażyłe związki z wiernymi, przyjmując głębsze spojrzenie na sprawy wiary i skorzystać z nowych pobudek dla jej ożywienia⁹⁵. Zasadnicze jednak znaczenie tego okresu dla neofitów wpływa z ich osobistego przeżywania sakramentów świętych i z doświadczenia wspólnoty. Zachęca się bardzo gorąco neofitów, aby razem z rodzicami chrzestnymi uczestniczyli w Mszach świętych⁹⁶.

Nowy dokument wtajemniczenia dorosłych, jak łatwo zauważyć, przyjął zasadniczo strukturę inicjacji z Tradycji Apostolskiej. Wśród różnych warunków życia codziennego, na każdym uczniu Chrystusa Pana, stosownie do jego możliwości, spoczywa obowiązek rozszerzania wiary⁹⁷. Stąd też Ko-

⁹⁰ Por. tamże, nr 20.

⁹¹ Por. tamże, nr 21-23; por. Nadolski, dz. cyt., s. 46.

⁹² Por. tamże, nr 25.

⁹³ Por. tamże, nr 24.

⁹⁴ Por. tamże, nr 27-36; por. DM 14; KPK, kan. 851, 865, 866; *Katechizm Kościoła Katolickiego* nr 1233.

⁹⁵ Por. tamże, nr 39.

⁹⁶ Por. tamże, nr 40.

ściół ma za zadanie pomagać kandydatom i katechumenom przez cały czas trwania wtajemniczenia, czyli również w okresie prekatechumenatu. Wierni powinni sobie dobrze uświadomić, że apostołstwo Kościoła i wszystkich jego członków zmierza do ukazania wszystkim ludziom i całemu światu słowem i czynem ewangelicznego orędzia Jezusa Chrystusa o zbawieniu. Powinni chętnie ujawniać ducha wspólnoty chrześcijańskiej. Winni uczestniczyć w obrzędach katechumenatu i brać czynny udział w modlitwie i wspólnym śpiewie. W dniu wybrania, winni w sposób właściwy dać sprawiedliwe i roztropne świadectwo o katechumenach, gdyż wchodzi tu w grę powiększenie wspólnoty. Podczas Wielkiego Postu, tzn. w okresie oczyszczenia i oświecenia, winni pilnie uczestniczyć w obrzędach skrutyniów i w obrzędach przekazania oraz dawać katechumenom przykład własnego nawrócenia w duchu pokuty, wiary i miłości. Szczególne znaczenie ma odnowienie obietnic chrztu świętego. W okresie „mistagogii” winni uczestniczyć we Mszach świętych dla neofitów, okazywać im szacunek i miłość, aby neofici poczuli się pełnią członkami wspólnoty ochrzczonych⁹⁸.

V. POSŁUGI I OBOWIĄZKI ZWIĄZANE Z SAKRAMENTEM CHRZTU

Przygotowanie do przyjęcia chrztu i chrześcijańskie nauczanie należy do Kościoła, który przekazuje i pielęgnuje wiarę otrzymaną od Apostołów. Przez posługę kapłana Duch Święty powołuje dorosłych do głoszenia Ewangelii, natomiast dzieci otrzymują chrzest i wychowanie w wierze tego Kościoła. Bardzo ważna jest tutaj współpraca katechetów, ludzi świeckich. Obrzędy chrztu dzieci postulują, aby przy chrzcie dziecka oprócz rodziców i chrzestnych byli także obecni przyjaciele, członkowie rodziny, sąsiedzi. Jest to ważne z tej racji, by w ten sposób pogłębiała się wspólna wiara i radość z jaką nowo ochrzczonych przyjmuje się do społeczności Kościoła⁹⁹.

a) Kto może chrzczyć?

Kodeks Prawa Kanonicznego w kan. 861 § 1 przypomina, iż zwyczajnym szafarzem chrztu jest biskup, prezbiter i diakon. Natomiast w razie konieczności może ochrzcić każda osoba, nawet nieochrzczona, mająca wymaganą intencję. Ta intencja polega na tym, aby chcieć uczynić to, co czyni Kościół, gdy chrzci i zastosować trynitarną formułę chrzcielną¹⁰⁰.

b) Podmiot chrztu

⁹⁷ Por. KK 17.

⁹⁸ Por. *Obrzędy chrześcijańskiego wtajemniczenia*, dz. cyt., nr 41.

⁹⁹ Por. *Obrzędy chrztu dzieci*, dz. cyt., nr 7.

¹⁰⁰ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego* nr 1256.

Kodeks Prawa Kanonicznego, w kan. 864 przypomina, że zdatnym do przyjęcia chrztu jest każdy człowiek jeszcze nie ochrzczony.

c) Czas i miejsce udzielania chrztu

Apostołowie udzielali chrztu w dowolnym czasie. Najbardziej stosownymi dniami są: Wielkanoc i zakończenie Pięćdziesiątnicy Paschalnej - Zesłanie Ducha Świętego. Obok Wielkanocy istniał zwyczaj udzielania chrztu podczas Pięćdziesiątnicy. Na Wschodzie chrzczono w Epifanię, podczas której wspomniano chrzest Jezusa w Jordanie. Istniały także inne czasy: np. Boże Narodzenie, święto Jana Chrzciciela¹⁰¹.

Ordo baptismi z 1969 roku mówi, że w wyborze czasu chrztu winno się kierować w pierwszym rzędzie względami zbawienia dziecka, następnie należy brać pod uwagę zdrowie matki, należy brać pod uwagę także potrzeby duszpasterskie. Jednak, aby ukazać paschalny charakter chrztu, zaleca się udzielać go w Wigilię Paschalną lub w niedzielę¹⁰².

W niebezpieczeństwie śmierci należy udzielić chrztu nawet wbrew woli rodziców, choćby to byli rodzice niekatolicycy. W zwykłych wypadkach rodzice lub jedno z nich, albo prawnie ich zastępujący, powinni wyrazić zgodę na chrzest¹⁰³.

Sakramenty wtajemniczenia dorosłych należy sprawować w Wigilię Paschalną. Jeżeli zaś liczba katechumenów jest dość duża, część ich może przyjmując sakramenty w noc Wigilii Paschalnej, innym można udzielać tego sakramentu w dniach Oktawy Wielkanocnej. W takim przypadku odprawia się Mszę św. z dnia lub Mszę obrzędową przy udzielaniu chrztu. Można użyć czytań z Wigilii Paschalnej. Jednak z różnych racji duszpasterskich dopuszcza się sprawowanie obrzędu poza normalnym przebiegiem obrzędów wtajemniczenia w Okresie Wielkiego Postu - wybrać inny czas, zwłaszcza Okres Wielkanocny, na udzielenie sakramentów wtajemniczenia. W takich wypadkach zmieniają się wprawdzie momenty włączenia w rok liturgiczny, ale struktura całego obrzędu, łącznie z odpowiednimi odstępami czasu, nie ulega zmianie. Sakramenty wtajemniczenia, jeżeli to możliwe, winno sprawować się w niedzielę, wybierając zależnie od sytuacji albo Mszę św. z niedzieli, albo właściwą Mszę obrzędową¹⁰⁴.

W czasach apostołskich nie było określonego miejsca chrztu. W miarę organizowania przygotowania do tego sakramentu, udzielano go w specjalnie zbudowanych pomieszczeniach zwanych baptysteriami. Wstęp do obrzędów chrztu przypomina, że należy go udzielać zwykle w kościele parafial-

¹⁰¹ Por. Nadolski, dz. cyt., s. 35.

¹⁰² Por. *Obrzędy chrztu dzieci*, dz. cyt., nr 8-9.

¹⁰³ Por. KPK, kan. 868 § 2.

¹⁰⁴ Por. *Obrzędy chrztu dorosłych*, dz. cyt., s. 58-59.

nym, w którym powinna znajdować się chrzcielnica¹⁰⁵. Jeśli zaś chodzi o sprawowanie sakramentu chrztu dorosłych, to obrzędy mówią, że powinny być sprawowane w miejscach odpowiednich¹⁰⁶.

d) Rodzice chrzestni

Institucja rodziców chrzestnych wyrosła z połączenia trzech funkcji: poręczyciela, pomocnika przy chrzcie i dorosłego odpowiadającego przy chrzcie dzieci. Katechizm Kościoła Katolickiego mówi, aby mogła rozwijać się łaska chrztu, konieczna jest pomoc rodziców. Na tym polega także rola rodziców chrzestnych, którzy winni odznaczać się głęboką wiarą i gotowi służyć pomocą nowo ochrzczoneму, zarówno dziecku, jak też dorosłemu, na drodze życia chrześcijańskiego. Ich misją jest prawdziwą funkcją eklezyjalną. Jednak cała wspólnota Kościoła ponosi częściowo odpowiedzialność za rozwój i zachowywanie łaski otrzymanej na chrzcie¹⁰⁷. Chrzestnych wybiera katechumen lub rodzina dziecka. Ponadto do przyjęcia tego zadania może być dopuszczony ten, kto ukończył szesnaście lat, jest katolikiem, bierzmowanym i przyjął już sakrament Najśw. Eucharystii, prowadzi życie zgodne z wiarą, jest wolny od jakiegokolwiek kary kanonicznej. Ochrzczony zaś, należący do niekatolickiej wspólnoty kościelnej, może być dopuszczony tylko razem z chrzestnym katolikiem i to jedynie jako świadek chrztu¹⁰⁸.

e) Imiona chrzestne

Wczesne chrześcijaństwo nie zapoczątkowało nowego systemu imienniczego. Chrześcijanie nosili te same imiona co poganie. Uczniowie Chrystusa nosili własne imiona. Od III wieku zauważono wyraźną tendencję do zmiany imion. Tworzono imiona, które nawiązywały do dnia przyjętego chrztu (Paschalis, Epiphanius), niekiedy do cnót chrześcijańskich (Fides, Spes, Caritas, Agapius), wyrażające skutki chrztu (np. Renuatus - Odrodzony, Redemptus - Odkupiony). Wielkie znaczenie dla upowszechnienia imion chrześcijańskich miał kult świętych. Rytuał rzymski zabraniał nadawania imion pogańskich, śmiesznych, bajkowych. Katechizm potrydencki podkreślał, by nadawano imiona świętych patronów¹⁰⁹. Katechizm Kościoła Katolickiego mówi, że chrześcijanin otrzymuje swoje imię w Kościele. Może to być imię świętego, to znaczy ucznia Chrystusa, którego życie było przykładną wiernością swemu Panu. Święty patron jest wzorem miłości i zapewnia wstawiennictwo

¹⁰⁵ Por. *Obrzędy chrztu dzieci*, dz. cyt., nr 10; por. KPK, kan. 857.

¹⁰⁶ Por. *Obrzędy chrztu dorosłych*, dz. cyt., nr 63.

¹⁰⁷ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, dz. cyt., nr 1255.

¹⁰⁸ Por. KPK, kan 874; por. E. Szafrowski, *Posługi i obowiązki związane z Sakramentem Chrztu*, w: *Sakramenty wtajemniczenia chrześcijańskiego*, dz. cyt., s. 86-87.

¹⁰⁹ Por. Nadolski, dz. cyt., s. 37.

u Boga. „Imię chrzcielne” może także wyrażać tajemnicę lub cnotę chrześcijańską. „Rodzice, chrzestni i proboszcz powinni troszczyć się, by nie nadać imienia obcego duchowi chrześcijańskiemu”¹¹⁰.

ZAKOŃCZENIE

Głębokie wniknięcie w treść odnowionego obrzędu chrztu dzieci, czy też wtajemniczenia dorosłych pozwala dostrzec jego charakterystyczne cechy, poznać teologiczny sens poszczególnych elementów chrzcielnych, znaków i symboli i daje okazję do wysnucia pewnych wniosków pastoralnych, dotyczących samego sprawowania liturgii chrztu.

Odnowione obrzędy chrztu przyznają każdemu z członków wspólnoty kościelnej określoną rolę. Stawiają konkretne zadania i obowiązki. Rodzice mają być zaangażowani w głównych momentach tego obrzędu. Publicznie proszą o chrzest dzieci, kreślą na ich czole znak krzyża, uczestniczą w liturgii słowa, odnawiają przymierze chrzcielne, zapalają świece, otrzymują specjalne błogosławieństwo. Ważną rolę odgrywają także chrzestni, którzy zobowiązują się pomagać rodzicom w wypełnianiu ich powołania i zadań w stosunku do dzieci. Także cała wspólnota Kościoła lokalnego uczestniczy we wspólnym śpiewie, w liturgii słowa, w modlitwach, aklamacjach, poprzez które wyznaje wiarę i jedność z rodzinami dzieci. Odmawia wspólnie „Ojciec nasz” i otrzymuje specjalne błogosławieństwo.

Odnowa obrzędu chrztu dzieci zmierza do pogłębienia życia religijnego całej społeczności ochrzczonych. Ważne jest tutaj współdziałanie duszpastery, katechetów, rodziców i całej wspólnoty parafialnej. Pogłębiona świadomość roli sakramentu chrztu w życiu każdego członka Kościoła musi się stać natchnieniem dla nowego stylu sprawowania liturgii całego wtajemniczenia oraz dla całego wysiłku wychowania ochrzczonych w wierze Kościoła.

BATTESIMO

SOMMARIO

Il nuovo rito consta di quattro momenti: rito di accoglienza; liturgia della parola; liturgia del sacramento; riti di conclusione.

L'accoglienza dei bambini é segno della volontà che hanno i genitori e i padrini, e dell'intenzione che ha la chiesa di celebrare il battesimo.

La celebrazione della Parola ha lo scopo di risvegliare la fede dei genitori, dei padrini e di tutti i presenti; con omelia, opportunamente sequita da una

¹¹⁰ Por. *Katechizm Kościoła Katolickiego*, dz. cyt., nr 2156; por. KPK, kan. 855.

pausa di silenzio, dispone la comunità cristiana a professare la fede a nome dei bambini e ad impegnarsi alla loro formazione cristiana fino a farli diventare adulti nella fede.

La celebrazione del sacramento inizia con la solenne preghiera di benedizione dell'acqua, preziosa catechesi sull'acqua nella storia della salvezza fino al battesimo istituito da Cristo.

I riti di conclusione riuniscono la comunità attorno all'altare per la recita del Pater, per sottolineare che i piccoli battezzati un giorno nella conferma riceveranno a pienezza dello Spirito santo.

Il simbolismo liturgico: Segno della croce; La benedizione dell'acqua. L'acqua é segno di benedizione e garanzia di sopravvivenza. Lungo tutta la peregrinazione nel deserto Israele sussiste in virtù del ritrovamento tempestivo di questo elemento, che é gratuito dono del Dio liberatore / Es 17,6; cf anche Nm 20,8. Il nuovo rito ha previsto altre due formule per la benedizione dell'acqua / RBB 62-63; RICA 382/. Due nuove formule, piú brevi, comprendono acclamazioni intercalate nel testo. / ; L'unzione col crisma sul capo dopo il lavacro / Manifesta la partecipazione del battezzato alla dignità regale e sacerdotale che é propria di Cristo/; La veste bianca / Il neofita ne viene rivestito con l'augurio della perseveranza: é il segno della nuova vita innocente che gli é stata comunicata /; La candela accesa / Evoca la lampada delle vergini sagge, che non si sono lasciate sorprendere dalla venuta dello Sposo / cf Mt 25, 11-13/.

Cio che dunque segna la novità del battesimo cristiano é che attraverso il rito l'uomo entra:

- in un rapporto particolare con lo Spirito;
- in un rapporto particolare con Cristo;
- in un rapporto particolare con il Dio d'Israele.

Il battesimo ha indubbiamente una natura sacramentale, comune del resto a tutti gli atti rituali che nel presente ordine di provvidenza sono finalizzati alla nostra santificazione.